

Олександр КОЛЯНЧУК

ЛАНЦУТ

**УКРАЇНСЬКИЙ
ВІЙСЬКОВИЙ
МЕМОРИАЛ**

Олександр Колянчук

ЛАНЦУТ

**УКРАЇНСЬКИЙ
ВІЙСЬКОВИЙ
МЕМОРИАЛ**

Перемишль ■ 2003

Олександр Колянчук. Ланцут: український військовий меморіал. – Перемишль, 2003. – 12 с.

У брошурі розповідається про історію табору і станиці Армії УНР у Ланцуті (1918-1921 рр.), проблему відродження тамтешнього українського військового меморіалу.

Текст друкується в авторській редакції та коштом автора.

Обкладинка
Федора Лукавого

Художньо-технічна редакція
Богдани Пікулик

Відповідальний за випуск
Микола Литвин

У період українських визвольних змагань 1917-1921 рр. в Ланцуті створено табір для полонених з армії Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) і Української Народної Республіки (УНР). В різний час з кінця 1918 по липень 1921 рр. в ньому перебувало від 2 до 10 тисяч українців. Ще перед підписанням 2 грудня 1919 року польсько-української декларації в справі примирення військових дій між Польщею та Україною, на основі польсько-українських мирних прелімінарій від 1 вересня 1919 р., в Ланцуті зібрано полонених вояків армії УНР з різних таборів в Польщі й відправлено на протибільшовицький фронт. Після підписання 2 грудня 1919 року польсько-української декларації цей табір став Українською Збірною Станицею (*Zborna Stanica Powracających Jeńców-Żołnierzy Ukraińskich*), яка, підлягаючи керівництву Військової Секції Української Дипломатичної Місії у Варшаві (керівник ген. Микола Юнаків, а відтак ген. Віктор Зелінський), започаткувала організацію українських військових формацій для війни з більшовиками. На основі польсько-української декларації від 1 січня 1920 року наказом Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри до Ланцута відправлено полковника (згодом генерала) Марка Безручка та підполковника (генерала) Всеволода Змієнка з завданням організувати з полонених, які перебували в таборах Польщі, українську дивізію, яка у кампанії 1920 року дістала назву 6-ї Січової дивізії. Нагадаймо, що у той час у таборах полонених у Польщі перебувало більше десяти генералів армії УНР, зокрема навесні того ж року у Ланцуті (Василь Сварика, Ілля

Мартинюк, Олекса Галкин, Віктор Куш, Гаврило Базильський, Віталій Гудима, а також Микола Капустянський, який у квітні 1920 року закінчив там писати книгу *Похід українських армій на Київ–Одесу*). Окрім полонених української армії, до її складу увійшли також добровольці – полонені українці з більшовицької, денікінської та російської армій. Ті останні (10-15 тисяч), на основі договору представників УНР з Польщею, могли повернутися з таборів полонених у Німеччині. Вже в лютому 1920 року в таборі перебувало майже чотири тисячі українських вояків.

Побутові умови не сприяли належній громадській та фаховій праці таборитів. Ось що про ситуацію в таборі 6 лютого 1920 р. писав до Головного Отамана Симона Петлюри М. Безручко: „ *Високоповажаний Пане Отамане! Лагер в Ланцуті в розпусковому стані. Люди без хліба. Всі гроші витрачені на муку. Через два дні будемо буквально голодувати. Одягу ще досі не доставили – люди терплять, багато розбіглося і розбігається. Необхідно видати на початок 200-300 тисяч марок або 8-10 мільйонів карбованців. Це на забезпечення потреб на перший час. Якнайскоріше вислати одяг і муку вагонів 5-6. З пошаною Безручко – полковник. (Більшість з них служила в армії Юденича)*”.

Як згодом виявлено, однією з причин такої ситуації, було злочинство семи офіцерів особової групи з таборової комендатури Війська польського. Вони переймали майно, яке надсилала військова влада та закордонні комітети Червоного Хреста і продавали.

В березні 1920 року, внаслідок пошесті тифу, більше двох тисяч вояків разом з командиром дивізії М. Безручком та начальником штабу В. Змієнком було відправлено до другого пункту концентрації українських військ у Бересті. Начальником Берестейської групи українських військ був ген. Олександр

Феденяк-Білинський, який став командиром запасних бригад 6-ї Січової дивізії Армії УНР. Натомість у Ланцуті після припинення пошесті полковник Віктор Абаза, а відтак сотник Іван Гончаренко, його помічник сотник Таран та група лекторів (сотники Серета, Горський, Цінцірук, Тимняк, Павлів-Білозерський, Іван Кобизський, Ратушняк, Тушинський, Олійник, Зеленін, Гончаренко, Приходько, Ковальчук, Крупа та ін.), продовжували вишкіл чергових українських формацій і відсилали їх на протибільшовицький фронт. В чергових групах, окрім полонених армії УНР з таборів в Домб'ю, Пикуличах під Перемишлем, Стшалкові побіч Слупци, перебували також в Ланцуті у липні 1920 року 300 старшин і 100 козаків-українців з дивізії ген. М. Бредова та 300 полонених Української Галицької Армії з табору в Тухолі. Окрім того, старшини навчального відділення із Станиці в Ланцуті, перебуваючи в розташованих у Польщі таборах полонених більшовицької армії, завербували до української армії лише у вересні 1920 року 500 полонених українців. Крім військового вишколу в Ланцуті велась посилена культурно-освітня діяльність. Працював постійний театр (25 чоловік) товариства *Просвіта* (режисери – хорунжі Пашинківський і Тимченко, помічник – хорунжий Тесельський, декоратор – сотник Олекса Харків; хор (50 чоловік): керівник – хорунжий Габіт і диригент Сніжинський та оркестр. Натомість 6-а Січова дивізія під командуванням полк Марка Безручка, будучи у складі 3-ї Польської Армії під командуванням ген Едварда Ридза-Сьміглого, брала активну участь в *київській виправі*, відтак в контрольованому відступі польсько-українських військ із столиці України. Врешті, вона майстерно затримала в серпні 1920 року під Замостям наступ кінної армії Будьонного в напрямку Варшави і стала співавтором так званого *Чуда над Віслою*. На жаль, і в наш час головну роль оборони Замостя

приписується не 6-й Січовій дивізії Армії УНР та командирові оборони ген. Маркові Безручкові, а підпорядкованому йому тодішньому капітану, командирові полку Війська польського Миколаю Болтуцю. Ім'я цього останнього надано також одній із вулиць Замостя, а для М.Безручка не знайшлося місця на пропам'ятній дошці в місцевому військовому музеї, де поміщено аж п'ять фотографій М.Болтуця!

Після підписання Польщею 12 жовтня 1920 року перемир'я з совітською Росією і тим самим розірванням українсько-польської угоди від 21 квітня і військової конвенції від 24 квітня 1920 року, осамітнена українська армія не витримала двобою з російськими військами, відступила на територію, зайняту польськими військами, де була обеззброєна вчорашніми союзниками. Із майже 30 тисяч інтернованих українських вояків, більше 5-ти тисяч потрапили в Ланцет. Інші формування інтернованої армії УНР опинилися у таборах Александрів Куявський, Вадовиці, Бидгощ, Каліш, Пйотркув Трибунальський, Ченстохова, Домб'є, Стшалково. Серед них 5-а Херсонська дивізія з командиром полк. Андрієм Долудом, Кордонний корпус з командиром ген. Олександром Пилькевичем, Спільна Юнацька Школа з начальником ген. Миколою Шаповалом, кілька формацій Запасних військ з ген. Наумом Никонівим та 1-ї Кулеметної дивізії. Командиром групи військ УНР в Ланцуті до березня 1921 року був ген. Олександр Пилькевич, а відтак ген. Наум Никонів.

Крім Спільної Юнацької Школи в таборі працювали школа підстаршин Кордонного корпусу, гімназія ім І.Стешенка (директор Іван Кобизський – випускник Варшавського університету), а згодом також Український Народний Університет з чотирма факультетами та майже 600 слухачами, в тому 62 – військового факультету. Ректором був проф. Василь Біднов, колишній професор Камянець-Подільського Україн-

ського університету, деканом військового факультету недавній професор Миколаївської Академії Генерального Штабу в Петербурзі ген. Микола Юнаків, а згодом ген. Ілля Мартинюк. Серед викладачів були професори Українського Державного Університету в Кам'янці Подільському, Львівського університету та члени Державного Центру УНР в Тарнові. Університет мав бути доступним також інтернаціональним з інших таборів, але з браку дозволу на переміщення та коштів, щойно по переведенні табору з Ланцута до Стшалкова б. Слупци (в другій половині 1921 р.), в ньому навчалось 758 слухачів, в тому 235 – на військовому факультеті. Окрім шкільної мережі, в таборі діяло кілька театральних груп, хори, оркестри, видавалися часописи *Наша зоря*, *Будяк*, *Промінь*, *Табірний метелик*.

Табірні злидні та підірване на фронтах Першої світової війни здоров'я, переповнення табору хворими без їх ізоляції від решти, стали причиною частих пошестей, які до серпня 1920 року забрали життя 415 українським воякам, похованим вперше на притабірних площах та двох ланцутських цвинтарях, відтак на виділеній квартирі міського цвинтаря. Серед похованих у згаданому періоді були: Флоріян Василишин (1870-06.03.1919), Дмитро Бахнюк (1899-01.09.1919), Іван Дереньовський (1897-24.09.1919), Василь Рошків (1897-25.09.1919), Климентій Якімчук (1897-25.09.1919), Іван Стельмах (1893-27.09.1919), Михайло Остафійчук (1893-01.10.1919), Василь Андрійчук (1894-11.10.1919), Антін Кузій (1873-08.11.1919), Атанасій Скибинський (1869-13.11.1919), Фелікс Жуковський (1888-16.11.1919), Прокоп Кваснюк (1853-18.11.1919), Станіслав Бесараб (1888-19.11.1919), Олекса Оленців (1900-21.11.1919), Теодор Струк (1897-21.11.1919), Петро Годима (1899-21.11.1919), Павло Андрейчук (1901-22.11.1919), Володимир Станімир (1900-28.11.1919), Онуфрій Шумик (1900-28.11.1919), Василь Михальчук (1877-

29.11.1919), Іван Пеберчиць (1898-01.12.1919), Сергій Шевченко (1897-05.12.1919), Профінус Шут (1899-05.12.1919), Михайло Войтків (1892-07.12.1919), Зигмунт Гарасимович (1889-08.12.1919), Михайло Скотар (1884 -12.12.1919), Костянтин Грицонюк (1869-12.12.1919), Якуб Василюк (1890-13.12.1919), Іван Малух (1895-16.12.1919), Роксілюс Савицький (1897-16.12.1919), Григорій Осадчук (1897-17.12.1919), Панько Маланик (1891-18.12.1919), Андрій Дячук (1894-18.12.1919), Михайло Дзюла (1892-18.12.1919), Іван Бреде (1893-20.12.1919), Іван Чормонос (1897-20.12.1919), Антін Дубів (1883-20.12.1919), Гринько Швець (1900-19.12.1919), Микола Вальчевський (1892-20.12.1919), Михайло Вакулюк (1899-20.12.1919), Ілько Попович (1900-20.12.1919), Йосип Мусієвський (1897-21.12.1919), Ілько Рузила (? - 22.12.1919), Прокоп Хморок (1896-22.12.1919), Федько Мороз (1902-22.12.1919), Якуб Пономарчук (1869-23.12.1919), Пилип Винничак (1900-23.12.1919), Юрко Пилипів (? - 24.12.1919), Тихон Дехтяр (1899 -25.12.1919), Дмитро Худяк (1897-25.12.1919), Микола Перепилиця (1896-25.12.1919), Федь Дудар (1899-25.12.1919), Федь Затоцький (1897-25.12.1919), Степан Сороко (? - 25.12.1919), Трохим Троцько (1892-27.12.1919), Теодор Замойський (1889-27.12.1919), Федько Турчин (1899-26.12.1919), Василь Марянчук (? - 27.12.1919), Іван Івашкевич (1901-27.12.1919), Сидор Гаврищак (1897-24.12.1919), Владислав Яцинек (? - 28.12.1919), Йосип Нижник (1889- 28.12.1919), Степан Данилів (1890-29.12.1919), Степан Яцурак (1890-30.12.1919), К. Меленчук (1898-07.11.1919), Людовик Литвин (1897-09.11.1919), Йосип Юха (1901-12.12.1919), Степан Дзвезжинський (1895-19.12.1919), Михайло Вдович (? - 31.12.1919), Йосип Фарбиш (1900-11.12.1919), Кирило Сковрон (? - 30.12.1919), Максим Волошук (1886-31.12.1919),

Іван Книхеницький (1893-31.12.1919), Дмитро Луців (1893-31.12.1919), Михайло Костюк (1900-31.12.1919), Гринько Кравець (1897-31.12.1919), Михайло Шибковський (1890-31.12.1919), Василь Андрусак (? -31.12.1919), Павло Скальчук (? - 01.01. 1920), Михайло Ришко (? - 01.01.1920), Дмитро Гринішак (1897-02.01.1920), Петро Шнельтика (1896-02.01.1920), Варфоломій Шевченко (02.01.1920), Никифор Польовий (1892-03.01.1920), Владислав Бас (1894-04.01.1920), Михайло Захарий (1882-04.01.1920), Лев Синсайло (1901-04.01.1920), Василь Маценюк (1894-04.01.1920), Степан Циган (1893-04.01.1920), Аксентій Панчук (1837-04.01.1920), Йосип Кривоберий (1884-05.01.1920), Андрій Бистров (1899-05.01.1920), Михайло Залуха (1888-07.01.1920), Михайло Цап (1898-07.01.1920), Ілько Гарба (1890-06.01.1920), Антін Новицький (1900-08.01.1920), Фійофан Масійчук (1897-08.01.1920), Антін Мендель (1899-08.01.1920), Володимир Черенців (1891-09.01.1920), Василь Галушак (1886-09.01.1920), Яцко Вовк (1891-09.01.1920), Василь Гевніш (1888 -09.01.1920), Василь Півторак (1891 -09.01.1920), Володимир Рубехо (1897 - 11.01.1920), Кристо Буш (1887- 11.01.1920), Владислав Зая (1883- 11.01.1920), Антін Дмитришин (1896- 12.01.1920), Іван Гринчук (1900- 12.01.1920), Леонтій Звинок (1888- 11.01.19120), Юрко Блашко (1897 - 12.01.1920), Максим Косовський (1899- 12.01.1920), Іван Яворський (1887- 12.01.1920), Михайло Базиляк (? -13.01.1920), Дмитро Нерпалюк (1901- 13.01.1920), Степан Венгер (1894- 13.01.1920), Кирило Михайлов (1881- 13.01.1920), Іван Мацюх (1900- 13.01.1920), Станіслав Стельмах (1895- 13.01.1920), Антін Южда (1897-03.02.1920), Марянна Савків (?- 05.02.1920), сотник Микола Василів (? - 01.05.1920), Йосип Фарбіш (1900- 11.06.1920), Степан Гудина (1899 - 27.06.1920),

полк. Прокопович (? - 06.08.1920), Іван Вовк (1903-26.08.1920).

Однак не встановлено прізвищ померлих та похованих на спеціальному виділеному цвинтарі для полонених. Їх могли позначати черговим числом на вбитому у землю стовпчику. З нагоди 415 похорону редактор часопису *Син України* та табірної газети *Будяк* Остап Павлив-Білозерський навів кілька прізвищ похованих. Їх немає в документації Міського цвинтаря у Ланцуті. Отож, можна сприйняти, що вже в час будови пам'ятника на ланцутських цвинтарях спочивало більше 500 українських вояків. На початку 1921 р. у таборі в Ланцуті перебував історик і публіцист Панас Феденко (1893-1981); він писав у листі до Ісаака Мазепи (1884-1952, прем'єр-міністр УНР на зламі 1919-1920 рр.), що у таборі в Ланцуті померло майже 2500 українського вояцтва.

На заклик старшин армії УНР, які перебували на вишколі в таборі в Ланцуті у 1920 р., поміщеного на сторінках часопису Української дипломатичної місії у Варшаві *Син України* (Варшава 1920, ч. VI, с.6), зібрано кошти на побудову пам'ятників на двох цвинтарях та впорядкування могил. Вже в кінці 1920 р. на полі місцевого цвинтаря за проектом художника Олекси Харківа споруджено пам'ятник *ВІРНИМ СИНАМ УКРАЇНИ*. Майже 4-х метрової висоти обеліск осаджено на постаменті із трьома сходинками. На них спочивав чотирикутник, а на ньому була струнка, стята зверху, чотирибічна піраміда, закінчена хрестом старого львівського Братства. На чоловічій стороні пірамідної стіни наліплено великий хрест київського володимирського Братства (автор Олекса Стобуненко). Знизу на чоловічій стіні чотирикутника викарбувано напис: *ВІРНИМ СИНАМ УКРАЇНИ. СТАРШИНИ. 1919-1920 р.* Цей напис обрамлено орнаментом, що нагадував варіант герба гетьмана Івана Мазени. З проти-

лежного боку на пірамідній стіні виліплено О. Стоббуненком горильєф: рушниця схрещена з козацькою шаблокою, а під ним накриття буйної козацької голови – шапка-кримка з китицею. З правого боку – шлях по степу, а біля шляху самітня висока тополя й хатка немовби перенесена з-над Дніпра....

Посвячення цього першого на польській землі військового українського некрополя відбулося 20 лютого 1921 року. Траурна врочистість була відправлена військовим духівником, членом Головної Управи Військового Духовенства Армії УНР о. Миколою Мариничем. Після ліквідації табору впорядкуванням кварталу займалася Головна Управа Українського Центрального Комітету у Варшаві та діячі секції охорони цвинтарів та військових могил Українського Воєнно-Історичного Товариства (відроджене 1925 р. в осідку Української Станиці в Каліші).

Останній ремонт пам'ятника та впорядкування могил українського вояцтва проведено у 1938 році. З того часу збереглися світлини робочої групи з представником Українського Центрального Комітету.

Після Другої світової війни, у 1974 році, пам'ятник знищено, а на його місці поставлено інший, австрійського старшини графа Вандальяна Альфреда Мнішха (Mniszch) та поміщено на ньому таблицю пам'яті воякам Польського Війська. Могили українських вояків знищено, а на вирівняній площі ПТТК (Польське Товариство Туристично-Краєзнавче) 1988 року влаштувало символічні могили, присвячені пам'яті загиблим у світових війнах. Крім цього, є дві могили з Другої світової війни: братська – загиблим в обороні Ланцута у 1939 році та персональна з 1945 року – Єжи Дзержака. На мурованій огорожі розміщено напис: квартира польського війська. Бурмістр Ланцута у відповіді на лист Об'єднання Українців у Польщі (ОУП) від 28.04.1998 р., ч. 237/98, як і

спеціальній зустрічі, з участю представника ОУП і Посольства України, не бачить перешкод, щоб увічнити пам'ять українських вояків. В листопаді 2000 року з ініціативою повернення первісного вигляду першому на польській землі українському військовому некрополю виступило Товариство Догляду за Могилами Українських Вояків у Любліні. У відповідь на цей лист Восвода підкарпатський Збігнев Сечкось звернувся до бургомістра Ланцута п. Єжи Щигела з проханням (08.11.2000 р.) надати пропозиції щодо вирішення цієї, так важливої для нормалізації польсько-українських відносин, проблеми. Звернення також надіслано директору Ради Пам'яті та Мучеництва Польщі Анджею Пшевозьніку. Думаємо, що незабаром Українська військова ділянка на цвинтарі у Ланцуті, де спочивають також вояки спільної польсько-української війни 1920 року з більшовиками (у контексті відбудованого львівського некрополя загиблих польських вояків у війні 1918-1919 рр.), знайде належне вирішення.

Справою відновлення цього некрополя останнім часом займався Генеральний консул України у Кракові п. Олександр Медовніков, провівши переговори з бургомістром Ланцута за участю представників Ради Пам'яті та мучеництва з Варшави. Надіємося, що традиційна зустріч президентів Польщі і України в Ланцуті стане доброю нагодою до віддання честі союзницькій армії у спільній кампанії 1920 р.